

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ויגש ג' טבת תשע"ט, גיליון נושא.

גליון נושא:

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'קריאת קומיקס בשבת'

קריאת ספרי 'קומיקס' בשבת

בשנים האחרונות נכנס מאוד לשוק הספרות 'ספרי קומיקס' לילדים, הספרים בנויים מציורים או תמונות נפלאות, שמטרתם להמחיש את כל השלבים בסיפור המעשה, כאשר בכל ציור משולבים כיתובים, המהווים הסבר על הנראה בציור או מבטאים את דבריהם של האנשים המצוירים.

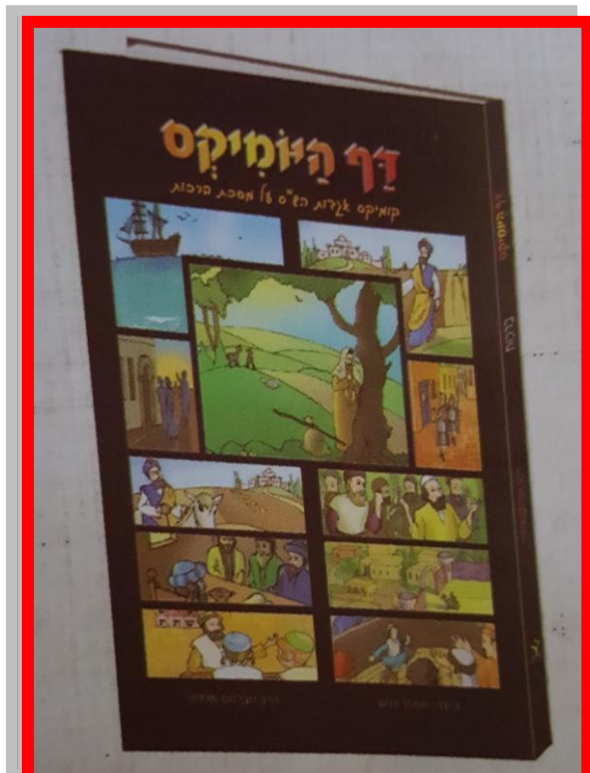
בגיליון זה נברר בסיעתא דשמיא, האם מותר לקרוא ספרי 'קומיקס' בשבת; א. כל ספר קריאה של דברי חולין יש לברר האם מותר לקרואו בשבת, מצד חשש של 'שטרי הדיוטות'. ב. גם אם מותר לקרוא ספרי קריאה, אולי אסור לקרוא 'קומיקס', משום דין 'כתב שתחת התמונה', שאסור מחשש שמא יבוא לקרוא ב'שטרי הדיוטות', או 'שמא ימחוק'.

1. טעם איסור 'שטרי הדיוטות'

תפריט לאורחים: בכדי לברר את הדין, יש להקדים את יסודות הסוגיא. מבואר **במשנה** (שבת דף קמח:): מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב (שלא יעיין בדף שכתוב בו פירוט האורחים). הגמ' מבארת את טעם הגזירה, לרב ביבי 'גזירה שמא ימחוק'. לאביי 'גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות'.

כתב שתחת התמונה: עוד מבואר בגמ' (שבת דף קמט:). שאסור לקרוא בשבת כתב שתחת התמונה. מסביר רש"י שהכיתוב בא להסביר את תוכן הצורה שמעליה, כגון על צורת חיות משונות, או מלחמת דוד וגליית, ואסור לקרותן בשבת שמא יקרא ב'שטרי הדיוטות'. מאידך המאירי ורבינו חננאל מחמירים יותר בהגדרה, שכיתוב זה הוא 'שטרי הדיוטות' ממש, ולא רק 'גזירה אטו שטרי הדיוטות'. כי כל דבר שאין לו תועלת לשבת הוא בכלל 'שטרי הדיוטות'. ובמשנ"ב (סימן שז ס"ק נז) נפסק כדעת רש"י, שכתב שתחת הצורה דינו כשאר דברי חולין, שגזרו לאסור אטו 'שטרי הדיוטות'.

בספר **איל משולש** (הלכות 'שטרי הדיוטות' עמוד סא הערה ח) מחלק בין כיתוב שהוא 'סיפור' המתאר את הנראה בתמונה, כגון תכונות של החיה או מעשים של

האיש, שהם אסורים גם בלי התמונה כדין סיפור ואיגרת, לבין 'שם בעלמא' של התמונה, שהכתב לבד אין לו משמעות לעצמו, ואז מותר שאינו בכלל גזירת 'שטרי הדיוטות' ואסור רק ב'מעשים של בני אדם' או 'חיות משונות' או כיתוב ש'מעורר ענין ותשומת לב'. והסכים עימו הג"ר ניסים קרליץ שליט"א.

ממצוא חפצך: מצינו בראשונים שתי דעות עיקריות בטעם איסור קריאה ב'שטרי הדיוטות'. לדעת הרא"ש (שבת פרק כג סימן א) איסור קריאה ב'שטרי הדיוטות' נאמר ב'שטרי מקח וממכר' או שטרי 'חובות ומשכונות', מדברי קבלה דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח ג). ומחמתם אסרו לקרוא פירוט האורחים והמנות, וכמו כן אסרו בשאר דברי חולין, שמא יבוא לקרוא 'שטרי הדיוטות'. כמו שאסרו כתב שתחת הצורה משום 'שטרי הדיוטות'.

'שמא ימחוק': לדעת הרמב"ם (הלכות שבת פרק כג הלכה יט) האיסור לקרוא ב'שטרי הדיוטות' בשבת, הוא בשביל שלא יעשה כדרך חול ויבא למחוק מן האורחים או מנותיהם. ובמשנ"ב (סימן שז ס"ק נא) הובאו שתי הדעות להלכה.

להלכה נפסק בשו"ע (סימן שז סעיפים יב-טו) שאסור לקרוא בשבת רשימת האורחים ומנותיהם, גזירה שמא יקרא ב'שטרי הדיוטות' - שהם שטרי חובות ומשכונות ואגרות שלום, ובהם אסור אפילו לעיין בהם בלא קריאה. ואם קיבל מכתב ואינו יודע מה תוכנו, יעיין בו בלי לקרוא בפה. וכן אסור לקרוא כתב שתחת התמונה, גזירה שמא יקרא ב'שטרי הדיוטות'.

2. היתר קריאה לתענוג

נפסק בשו"ע (סימן שא סעיפים א-ב) שאסור לרוץ בשבת כי אם לדבר מצוה, ואסור לפסוע פסיעה גסה בשבת. אבל בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר. ומותר לראות כל דבר שמתענגים בו. מפרש המגן אברהם (ס"ק ד) למרות האיסור לקרוא כתב שתחת הצורה (סימן שז סעיף טו), אם מתענג מראייתם מותר. טעם ההיתר ביאר הפרי מגדים (אשל אברהם סימן שא ס"ק ד) שהרי מותר להסתכל על הצורה, ואם לא יבין משמעות הצורה לא יהיה לו תענוג, ולכן התירו לו לקרוא את הכיתוב שתחתיה. אבל הב"ח ועוד אחרונים חולקים ומפרשים שההיתר הוא רק לרוץ כדי לראות דבר שמתענג בו, אך אין היתר לקרוא כתב שתחת התמונה לתענוג. המשנ"ב (סימן שא ס"ק ו, שער הציון ז) נוקט כפירוש האחרונים, ודוחה את פירוש המגן אברהם.

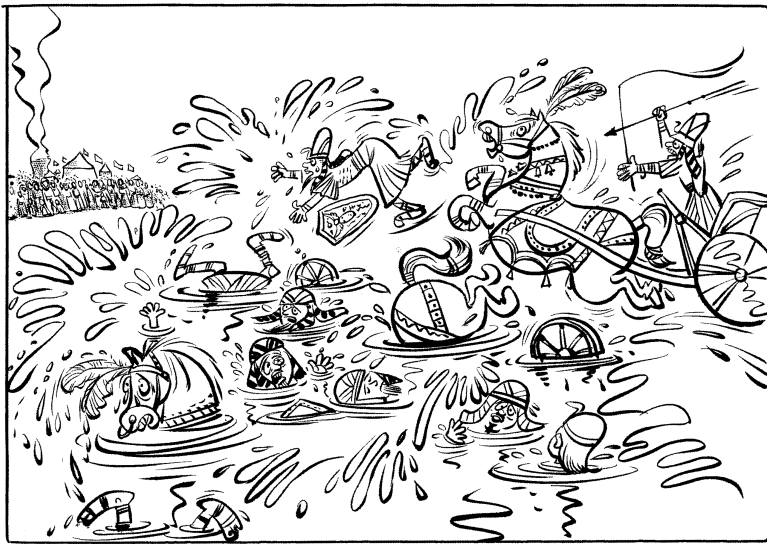
הרי מפורש בשו"ע, שאסור לקרוא כל דברי חולין כמו 'ספרי קריאה' אפילו שאין עוסקים במשא ומתן, גזירה אטו 'שטרי הדיוטות'. ולפי המגן אברהם מותר לתענוג, אבל המשנ"ב פוסק כשיטת הב"ח שאסור אפילו לתענוג.

למעשה הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, לסמוך על שיטת המגן אברהם שמותר לקרוא בשבת דברי חולין אם מתענג מכך, ולכן התיר לקרוא ספרי קריאה אם יש לו תענוג בקריאתם, וגם לפי טעמו של הרמב"ם שאסור לקרוא משום שמא ימחוק, יש להתיר, כי בספר מודפס אינו נחשב שטר ואין בו את הגזירה 'שמא ימחוק', וכן כתב בספר שערי אפרים הובא בשעה"צ (סימן שז ס"ק נד), והוסיף, שספרי מלחמות האסורים הכוונה לגיליונות של סיפורי מלחמות שאינם כרוכים בספר ודומים לשטר ולכן שייך בהם הגזירה.

ונחלקו עליו הג"ר ניסים קרליץ שליט"א והאור לציון (חלק ב פרק כה שאלה ו) ועוד גדולי הוראה שליט"א, שאסור לקרוא דברי חולין בשבת. כשנשאל הגר"נ קרליץ האם להתיר לבת לקרוא ספר חולין כדי שלא תלך ברחוב בשעמום, ענה 'וכי נתיר לה לעבור איסורים?'

3. ספרי 'קומיקס'

דברי תורה: מותר לקרוא כל כתב שעוסק בדברי תורה ובענייני מצוה, שאינו בכלל הגזירה של 'שטרי הדיוטות', [ואפילו משא ומתן של מצוה התירו בעת הצורך, כמבואר במשנ"ב סימן שז ס"ק א.]. ולכן מותר לקרוא ציורים שמסייעים להבנת הגמ' כמו 'פירוש חי' או 'קומיקס ללימוד הלכות שבת' וכדומה, כיון שעל דברי תורה לא גזרו. וכן מותר לקרוא ספרי קריאה מצוירים על גדולי ישראל, שמכניסים בלב הקוראים אהבת תורה ויראת שמים. והוא הדין בספרים שנועדו להחדיר מסרים חינוכיים.

בספר ארחות שבת (פרק כב הערה רכה) תמה, מדוע אסור לעיין בציור של מלחמת דוד וגוליית, הרי היה צריך להתיר משום דברי תורה, ותירץ שמדובר בציור שלא נועד ללמוד את הפסוקים, אלא להראות את אומנות הצייר.

בלי עיון: חידש הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ט הלכה לג) שמותר לקרוא בליל הסדר את הכתב שתחת הציורים המצוירים ב'הגדה של פסח', כגון 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה', שכל האיסור הוא רק בקריאה שיש בה לפחות עיון מועט, אבל מותר להסתכל כשאין צורך בעיון כלל, כמו בהגדה של פסח שהוא רק קריאה בעלמא, וכן מותר לקרוא בשלט שכתוב עליו שם הרחוב, כיון שהעין שולטת בו בראיה בעלמא בלא שום התבוננות.

ההיתר נאמר בהגדה של פסח שמסתכל בתמונה דרך העברה בלבד, אבל ב'קומיקס' בדרך כלל לא שייך היתר זה, כי הדרך לעיין ולהתבונן בתמונות כדי להבין את המסר שטמון בהם.

ספרי חולין: ספרי קומיקס בענייני חולין שאין בהם תוכן חינוכי, כבר הובא לעיל מחלוקת הפוסקים האם מותר לקרוא ספרי חולין כאשר מתענג בקריאתם, והוא הדין בספרי 'קומיקס'. ויש לעיין מה הדין כאשר יש מסר חינוכי עקיף, כמו זהירות בדרכים או מידות דרך ארץ, האם נחשב כמו דברי תורה או לא. אמנם לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שמתיר לקרוא ספרי קריאה כשיש לו תענוג בקריאה, מותר לקרוא ספרי 'קומיקס' כמבואר בארחות שבת (פרק כב הערה רכה).

הכרעה: שמעתי מחכמי הוראה שליט"א, וכעין זה בפסקי תשובות (סימן שז ס"ק כב), שההיתר של קריאת דברי תורה, הוא היתר שניתן לסמוך עליו לכתחילה, אבל ההיתר של קריאה לתענוג כיון שהשעה צ"צ דחהו, אין לסמוך על היתר זה לבד לכתחילה.

אבל אין למחות ביד הקורא, כגון ילד קטן שקורא 'קומיקס' לא צריך למחות בו, [אך לא רצוי להתיר לו בפירוש]. בפרט כשיש צירוף נוסף כגון שמעיין לתענוג ואינו קורא בפיו, או ב'קומיקס' מודפס בספר כרוך שלדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (מקרא קודש פרק ב עמוד כג, אשרי האיש או"ח חלק ב פרק טז אות ט) בחומר מודפס לא מצוי כותב או מוחק, ואינו בכלל גזירת 'שטרי הדיוטות', שיש יותר על מי לסמוך להתיר.

ומצינו במשנ"ב (סימן שז ס"ק נד) שאם יש צירוף אפשר להקל, למרות שיש אוסרים לקרוא מכתב שהוא צורך הגוף, אם הוא רק מעיין במכתב שהוא צורך הגוף - מותר לכתחילה, כי מצטרף ליש מתירים בעיון בלבד ב'שטרי הדיוטות'.

תמונה לבד: לגבי לעיין רק בתמונות של ספר 'קומיקס' בלי לקרוא את הכיתוב כלל, לדעת הפרי מגדים (סימן שא אשל

אברהם ס"ק ד' והגר"ז (ס"ק ב) וערוך השלחן (סימן שז סעיף ח) תמונה שאסור לקרוא את הכתב שתחתיה, מותר להסתכל על התמונה בעצמה, כפשטות לשון הגמ', שהתירו להסתכל בדיוקנא עצמה. וכן נוקט בפשיטות בספר איל משולש (הלכות 'שטרי הדיוטות' עמוד סה) שעל הציור והתמונה לא גזרו שאינו דומה כלל ל'שטרי הדיוטות', ולכן מותר להסתכל בתמונות משפחתיות, ומותר לעיין בספרי 'קומיקס' שאין בהם כיתוב. והסתפק אם מותר לעיין בתמונה שיש תחתיה כיתוב, וראוי להחמיר שמא יבוא לקרוא את הכיתוב, אבל אם יודע בעצמו שלא יקרא, או שמכסה את הכיתוב בידו מותר, וכן הביא בשם הג"ר ניסים קרליץ שליט"א.

מאידך, הוראת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (וביום השבת עמוד תיז, ארחות רבינו חלק ג עמוד רלח) בשם החזון איש זצ"ל, שאסור להסתכל בתמונה עצמה, אפילו שאין כתב תחת התמונה, שגם התמונה בכלל גזירת 'שטרי הדיוטות'.

סיפורי 'קומיקס': היתר מעניין חידש בספר **וביום השבת** (עמוד תטז הערה פא), שבדרך כלל מותר לקרוא ספרי 'קומיקס', כי הכיתוב לא מסביר מה בתמונה, אלא הכיתוב מספר את דברי פלוני לפלוני. וכיתוב מעניין שאינו מסביר את התמונה אלא נועד להנאת הקריאה בכיתוב עצמו, הרי יש אומרים לגבי עיתונים שכתב שמטרתו להנאה אינו בכלל גזירת 'שטרי הדיוטות'.

4. מקורות

הודאה ובקשה: יישר כח להג"ר יוסף שלמה בייפוס שליט"א שכתב ספר נפלא על הנושא בשם מקרא קודש על הסיוע הרב בהכנת המאמר.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

- א. **'שטרי הדיוטות'**: אסור לקרוא 'שטרי הדיוטות' בשבת, משום 'ממצוא חפצך' וגזירה 'שמא ימחוק'. גם שאר דברי חולין אסורים בקריאה בשבת.
- ב. **כיתוב תחת תמונה**: אסור לקרוא כתב שתחת הצורה, שמא יקרא ב'שטרי הדיוטות'.
- ג. **קריאה לתענוג**: נחלקו הפוסקים, האם מותר לקרוא בשבת ספרי קריאה לתענוג.
- ד. **'קומיקס'**: ספרי 'קומיקס' שתוכנם דברי תורה ויראת שמים ומסרים חינוכיים מותר לקוראם בשבת, ואם יש בהם רק דברי חולין תלוי במחלוקת הפוסקים האם מותר קריאה לתענוג, ולכתחילה אסור ואין למחות ביד המקילין, בפרט כשמצטרף היתר נוסף (אינו קורא בפיו, ספר כרוך).
- ה. **רק תמונות**: לרוב הפוסקים מותר לעיין בתמונה בלבד, בלי לקרוא את הכיתוב שתחתיו, וטוב שיכסה את הכיתוב שלא יבוא לקרוא בו. ויש אוסרים אפילו בתמונה בלי כיתוב.
- ו. **ארבעה בנים**: יש מתירים לראות את התמונות של ארבעת הבנים בהגדה של פסח, שאינו דרך עיון והתבוננות אלא דרך העברה בעלמא. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

לזיכרון עולם

להצטרפות לרשימת
המקבלים את הגיליון
ישירות למייל שלחו
בקשת הצטרפות
5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

קריאת עיתונים בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הגיליון הזקדש לעילוי
נשמת הפעוטה מיכל
ע"ה בת יבדלחט"א
רבי יחיאל מרדכי
הכהן שליט"א נלב"ע
כ"ט כסלו תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

